

YTTRANDE

2009-09-09	Vårt Dnr: 43:09
Ert datum	Ert Dnr:
2009-05-27	43:09

Saco
Lena Maier Söderberg
Box 2206
103 15 STOCKHOLM

Integritetsskydd i arbetslivet (SOU 2009:44)

Sammanfattning av förslaget

Utredningen föreslår en ny lag med namnet lagen om integritetsskydd i arbetslivet. Syftet med lagstiftningen är att stärka och förtydliga arbetstagarnas integritet i arbetslivet. Lagförslaget innehåller därmed bestämmelser om arbetsgivares övervaknings- och kontrollåtgärder av arbetstagare. Med arbetstagare jämställs arbetssökande, praktikanter och inhyrd arbetskraft. Lagen förslås med några undantag bli tvingande, se nedan, vilket inte hindrar att det träffas kollektivavtal som ger arbetstagarna bättre skydd än lagen. Sammanfattningsvis kan förslaget delas in i följande fem huvudområden.

1. Behandling av personuppgifter

I betänkandet slås fast att många kontrollåtgärder som en arbetsgivare vidtar innebär en sådan behandling av personuppgifter som redan regleras av personuppgiftslagen (PUL). Exempel på detta är kontroll av loggar och digital kameraövervakning. Om inget annat sägs förslås därför PUL gälla vid arbetsgivares behandling av personuppgifter. För att förstärka skyddet för arbetstagare modifieras dock PUL vid övervakning och kontroll av arbetstagare. Den s.k. missbruksregeln i PUL ska därför inte gälla utan samtliga

bestämmelser i PUL ska tillämpas. Med motiveringen att en arbetstagare eller en arbetssökande ofta inte kan lämna ett fritt samtycke som kan återtas utan nackdel föreslås vidare att det inte ska räcka med samtycke från en arbetstagare för att en behandling ska vara tillåten. Det måste alltså tillkomma en annan rättslig behandlingsgrund enligt PUL. Till sist föreslås ett uttryckligt skydd mot s.k. ändamålsglidning, d.v.s. att de insamlade personuppgifterna används för något annat syfte än vad som angavs när de samlades in, om det inte föreligger synnerliga skäl.

2. Förbud mot inhämtande av vissa registerutdrag

Mot bakgrund av att arbetsgivare i allt större utsträckning begär utdrag ur olika register föreslår man i utredningen:

- att det ska vara förbjudet för arbetsgivare att, utan lagstöd, begära att t.e.x. en arbetssökande ska visa upp ett belastningsregisterutdrag,
- att motsvarande förbud även ska gälla en begäran om utdrag ur misstankeregistret,
- att det ska vara förbjudet för arbetsgivare att, utan lagstöd, begära att t.e.x. en arbetssökande ska visa upp ett utdrag ur Försäkringskassans register om utdraget gäller sekretessbelagda uppgifter.

3. Reglering av medicinska undersökningar

Användningen av medicinska kontroller i arbetslivet ökar. Detta gäller i synnerhet bruket av drogtester. I utredningens genomgång av gällande rätt framkommer att det saknas en heltäckande reglering i fråga om medicinska undersökningar av arbetstagare och att rättsläget i flera avseenden är oklart. För arbetstagare skiljer sig dessutom skyddet inom privat och offentlig sektor. Utredningen föreslår därför att den bestämmelse som i dag reglerar hälsoundersökningar inom den offentliga sektorn¹

¹ 30 § lagen (1994:260) om offentlig anställning

upphävs och ersätts av en gemensam reglering av en arbetsgivares rätt att begära en medicinsk undersökning. Kortfattat innebär den föreslagna bestämmelsen att en medicinsk undersökning bara är tillåten om den sker för ett berättigat ändamål, t.ex. säkerhetsskäl, och framstår som ett godtagbart ingrepp i arbetstagarens personliga integritet i förhållande till ändamålet. Beträffande ändamålen föreslås att bestämmelsen ska vara semidispositiv, d.v.s. att parterna i ett centralt kollektivavtal får bestämma om andra berättigade ändamål än de som anges i lagen. För att en medicinsk undersökning ska framstå som godtagbart ska som huvudregel undersökningen genomföras av hälso- och sjukvårdspersonal och provtagning vid drogtest analyseras av ett ackrediterat laboratorium.

4. Förbud mot integritetskränkande åtgärder i övrigt

Vid genomgången av olika åtgärder som skulle kunna leda till integritetsintrång konstateras det att det sannolikt inte är möjligt att täcka in alla situationer genom att reglera varje tänkbar situation för sig (säreglering). För att åstadkomma ett heltäckande skydd föreslår man därför att det införs en generell bestämmelse om integritetskränkande åtgärder i övrigt. Enligt den föreslagna bestämmelsen får en arbetsgivare inte genomföra en övervaknings- eller kontrollåtgärd som på ett påtagligt sätt påverkar en arbetstagares personliga integritet, om inte åtgärden vidtas för ett berättigat ändamål och framstår som ett godtagbart ingrepp i arbetstagarens personliga integritet i förhållande till det ändamål som motiverat åtgärden.

5. Förhandlingsskyldighet och möjlighet att inhämta Datainspektionens yttrande över ett kollektivavtal.

Slutligen föreslås att det införs en uttrycklig regel om att en arbetsgivare på eget initiativ ska förhandla med berörda arbetstagarorganisationer inför beslut om övervaknings- och kontrollåtgärder av större betydelse. Dessutom föreslås en ändring i personuppgiftsförordningen som innebär att det ska finnas en möjlighet att begära att Datainspektionen yttrar sig över ett kollektivavtal som innehåller bestämmelser om arbetsgivares personuppgiftsbehandling av arbetstagare.

Sveriges Ingenjörers synpunkter

Behovet av lagstiftning

Sveriges Ingenjörers principiella inställning är att parterna genom kollektivavtal ska reglera de olika förutsättningar för anställning som råder på arbetsmarknaden. Reglering av ingrepp i den personliga integriteten är dock fundamental i ett rättsamhälle och förbundet delar utredningens uppfattning att rättsläget är oklart, vilket leder till en osäker situation för våra medlemmar. Dessutom arbetar många akademiker på relativt små arbetsplatser som saknar kollektivavtal. Även dessa måste på något sätt ha ett skydd mot åtgärder som innebär ingrepp i den personliga integriteten. En arbetstagare och i ännu högre grad en arbetssökande har sannolikt svårt att motsätta sig en kontrollåtgärd på arbetsgivarens initiativ utan regelstöd i ryggen.

Den föreslagna lagen kommer dessutom att kunna anpassas till olika branschers behov genom att det går att träffa kollektivavtal om vilka ändamål som är berättigade för medicinska undersökningar.

Vid en sammanvägning av dessa synpunkter välkomnar Sveriges Ingenjörer en lagstiftning som reglerar arbetsgivares kontroll- och övervakningsåtgärder mot arbetstagare.

Sveriges Ingenjörer tillstyrker dessutom i stort den föreslagna utformningen av lagen. Förbundet har dock vissa synpunkter och invändningar mot betänkandet som lämnas nedan.

1. En generell bestämmelse om förbud mot integritetskränkande övervaknings- och kontrollåtgärder

Sveriges Ingenjörer delar utredningens bedömning att det inte går att införa särregleringar som tar sikte på varje integritetskränkande åtgärd som bör regleras. Till det kommer, vilket också konstateras i utredningen, att synen på vad som utgör ett obefogat integritetsintrång kan förändras över tiden. Förbundet ställer sig därför positivt till att det införs en generell bestämmelse. Samtidigt innebär en bestämmelse med en sådan generell utformning tolkningssvårigheter och kan leda till ett ingrepp i

arbetsgivarens arbetsledningsrätt. Det är därför viktigt att lagstiftaren i förarbetena är tydlig med vilka avvägningsnormer som ska göras i det enskilda fallet. I den delen anser förbundet att betänkandet inte tillräckligt utförligt har analyserat den lojalitetsplikt som arbetsgivaren har eller bör ha gentemot arbetstagaren i nu aktuella hänseenden. Sveriges Ingenjörer anser dessutom att det starkt kan ifrågasättas om det inte vore på sin plats med en bevislätnadsregel för arbetstagarsidan. Förbundet ser nämligen framför sig att det i det enskilda fallet kan vara mycket svårt att fullt ut visa att det verkligen rör sig om en kontrollåtgärd.

På två områden, hälsodeklarationer och personlighetstest, där utredning hänvisar till den generella bestämmelsen anser dock Sveriges Ingenjörer att det för tydlighets skull bör införas särreglering.

2. Hälsodeklarationer

Som framgår ovan föreslås en reglering av medicinska undersökningar. Däremot omfattar inte den föreslagna regleringen hälsodeklarationer. En hälsodeklaration kan dock vara utformad så att den innehåller detaljerad medicinsk information, vilket i sig kan vara känsligt ut integritetssynpunkt. I utredningen sägs att en hälsodeklaration av detta slag istället kan komma att omfattas av den generella bestämmelsen om förbud mot integritetskränkande kontroll- och övervakningsåtgärder. Sveriges Ingenjörer har dock svårt att se att det i praktiken skulle innebära några svårigheter med särreglering av hur en hälsodeklaration får vara utformad. En sådan reglering skulle kunna ange att en hälsodeklaration inte får vara utformad på annat sätt än att den innehåller en förklaring om det finns eller inte finns någon sådan nedsättning av hälsotillståndet som har väsentlig betydelse för möjligheten att fullgöra de arbetsuppgifter som är aktuella.

3. Personlighetstest och psykologiska undersökningar

Även när det gäller personlighetstest och psykologiska undersökningar avstyrks särreglering och även här hänvisar utredningen till den föreslagna generella bestämmelsen.

Sveriges Ingenjörer anser att den största betänkligheten mot personlighetstester är att det saknas reglering om vem som är berättigad att utföra testerna samt testmetoden i sig. Sveriges Ingenjörer ställer sig därför fortfarande bakom Sacos remissvar på förra integritetsutredningen.

Sveriges Ingenjörer anser därmed att personlighetstest för att vara tillåtna:

- ska vara av väsentlig betydelse för anställningen
- ska ske med tillförlitliga testmetoder och utföras med sakkunnig personal, samt att
- arbetsgivaren ska vara skyldig att se till att de uppgifter som testet ger är korrekta med hänsyn till testmetoden och dess beskaffenhet.

Vad gäller psykologiska undersökningar i övrigt anser Sveriges Ingenjörer att sådana är minst lika ingripande mot den personliga integriteten som medicinska undersökningar. Psykologiska undersökningar bör därför omfattas av samma krav som medicinska undersökningar och detta bör framgå uttryckligt av lagen.

4. Semidispositivitet

Beträffande de ändamål som är berättigade för att en arbetsgivare ska få genomföra en medicinsk undersökning så föreslås lagen bli semidispositiv, vilket innebär att parterna genom kollektivavtal kan bestämma andra ändamål än som anges i lagen. Träffas inget sådant avtal gäller lagen. Enligt förslaget kan avvikelser från lagen bara göras genom centrala kollektivavtal. Motiveringen till varför de lokala parterna enligt utredningen inte kan anförtros denna uppgift är att det rör sig om integritetskänsliga undersökningar där det kan vara av intresse att frågorna lyfts till central nivå. Sveriges Ingenjörer anser dock att det är de lokala parterna som är bäst på att avgöra behovet av vilka medicinska

undersökningar som behövs. Behöver de lokala förtroendemännen hjälp i bedömningsfrågor finns förbundskansliets expertis att tillgå. Eftersom förbundet litar på sina förtroendemän anser vi därför att det ska gå att träffa giltiga kollektivavtal i nu angivet hänseende på lokal nivå.

5. Förhandlingsskyldighet

I betänkandet förslås en uttrycklig reglering om att en arbetsgivare på eget initiativ ska förhandla med berörda arbetstagarorganisationer inför beslut om övervaknings- och kontrollåtgärder av större betydelse. Förhandlingsskyldigheten föreslås bli semidispositiv. I detta fall förslås dock att avvikelser får göras både genom centrala och lokala kollektivavtal. Enligt Sveriges Ingenjörer föreligger förhandlingsskyldighet i en situation som den beskrivna redan genom MBL. Att särskilt lagstifta om att MBL gäller i en specifik situation kan leda till förvirring. Vad händer om det införs en lag som medför förhandlingsskyldighet, men detta inte särskilt anges? Enligt förbundet är det tillräckligt om man i den föreslagna lagens förarbeten skriver att förhandlingsskyldighet enligt MBL normalt föreligger inför beslut om att införa kontroll- och övervakningsåtgärder.

6. Möjlighet att inhämta yttrande från Datainspektionen

Enligt förslaget i utredningen ska Datainspektionen på gemensam begäran av en arbetsgivarorganisation eller en enskild arbetsgivare och en arbetstagarorganisation avge yttrande över ett utkast till kollektivavtal i de delar utkastet rör arbetsgivares behandling av personuppgifter. Yttrandet ska avse kollektivavtalets förenlighet med PUL. Sveriges Ingenjörers principiella uppfattning är att parterna gemensamt ska ta ansvar för sina kollektivavtal och deras förenlighet med gällande rätt. Det är viktigt att parterna har en sådan kompetens att de kan axla detta ansvar. Normalt bör därför inte myndigheter eller andra statliga organ ges möjlighet till inflytande på sådana områden där parterna själva kan bestämma regelverket genom kollektivavtal. Förbundet inser visserligen att bestämmelserna i PUL är mycket svårtillämpade och innehåller en rad avväggningsnormer samt att övervaknings- och kontrollåtgärder av teknisk karaktär kan kräva stora investeringar. Mot detta ska ställa parternas ansvar för sina egna avtal. Förbundet stannar därför att med viss tvekan avstryka utredningens förslag i denna del.

SVERIGES INGENJÖRER

Richard Malmborg
Förbundsdirektör

Jens Jacobsson
Chefsjurist